

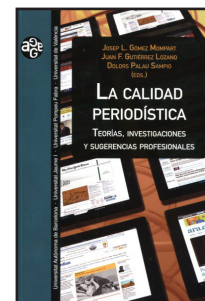
GÓMEZ MOMPART, J. LL.; GUTIÉRREZ LOZANO, J. F.; PALAU SAMPÍO, D. (EDS.).

La calidad periodística. Teorías, investigaciones y sugerencias profesionales. València, Castelló, Bellaterra i Barcelona: Universitat de València, Universitat Jaume I, Universitat Autònoma de Barcelona i Universitat Pompeu Fabra, 2013, 203 pàg. Colecció Aldea Global, núm. 26. ISBN 978-84-370-9005-4

PER MANUEL MARTÍNEZ NICOLÁS

Professor de la Universidad Rey Juan Carlos

manuel.martinez.nicolas@urjc.es

Fonaments de qualitat

Hi ha motius per a un treball com aquest, sorgit de la constatació que el periodisme és una de les diverses branques tortes de les democràcies contemporànies. El caràcter i la gravetat de la torçada va per barris (per sistemes mediàtics, dirien Hallin i Mancini), però la insatisfacció amb l'exercici periodístic és generalitzada. Els símptomes s'amunteguen, i amb ells, la diagnòsi dels mals: mercantilització, *tabloidització*, espectacularització, sensacionalisme, banalització, *infotemeniment*, polarització ideològica, *finançarització*... El bon periodisme sembla una espècie rara, fins i tot extinta, en l'ecosistema informatiu, devorat a parts iguals pels diners i la incúria. Contra aquest tapís fosc vol projectar alguna llum aquesta obra col·lectiva, editada per Gómez Mompарт i els seus col·laboradors, que aplega 11 treballs de 25 investigadors adscrits a una desena d'universitats espanyoles.

Gómez Mompарт duu un bon quart de segle estupefacte davant la deriva del periodisme contemporani, i en aquest temps ha anat embastant un discurs dur, impugnador, que probablement va començar amb aquella andanada premonitòria sobre els "predicadors radiofònics" (1987) i no va deixar ja de créixer amb reflexions successives sobre la desinformació, la comunicació placebo, el malestar informatiu o el periodisme especulatiu. Aquest discurs crític, una mica discontinu, va acabar trobant un seient conceptual més estable en la idea de la *qualitat periodística*, un terreny en què, a més, poden convergir les múltiples mirades crítiques que escruten l'exercici actual del periodisme. I aquest és precisament el primer dels encerts d'aquesta obra: la lucidesa dels seus editors per convocar i connectar línies d'investigació aparentment diverses i fer-ne apuntar la proa cap al *leitmotiv* de la qualitat periodística.

A l'assaig inicial, Gómez Mompарт i Palau fan una revisió exhaustiva del debat teòric sobre el concepte de *qualitat periodística* per donar compte de la complexitat intrínseca del que hauria d'abastar una avaluació rigorosa del concepte. Per descomptat, els estàndards professionals als quals responen els continguts informatius (criteris de noticiabilitat, mètodes de reporterisme,

etc), però també el caràcter de les disposicions legals que regulen el periodisme (independència, drets i llibertats, etc), l'estructura del sistema mediàtic (diversitat, pluralisme), les condicions de treball a les redaccions, els recursos mobilitzats per elaborar la informació, les formes de gestió de les empreses periodístiques i fins i tot les percepcions i els judicis (credibilitat, interès, satisfacció) de l'audiència. Dilucidar si som davant un periodisme de qualitat o no hi som, conclouen els autors (p. 34-35), requereix, evidentment, analitzar i avaluar els textos informatius, però també els seus contextos de producció i de recepció, i això complica en gran manera la tasca de traduir aquesta diversitat de dimensions a un quadre d'indicadors empírics mesurables que permetin valorar el grau de qualitat que es pugui atribuir a l'exercici del periodisme.

D'aquest *impasse* se'n pot sortir, però, per la via del discerniment, és a dir, distingint la noció inclusiva, genèrica, de *qualitat periodística* d'aquella altra referida a un dels seus aspectes particulars o específics, la de *qualitat informativa*, i avaluar així la pràctica periodística a partir dels productes (la informació feta i difosa) que resulten d'aplicar uns determinats criteris i valors professionals. Delimitat així el terreny, el volum desplega aleshores un conjunt de treballs les aportacions més profitoses dels quals combinen la proposta i l'elaboració d'indicadors de qualitat informativa amb la comprovació del seu rendiment en estudis empírics dissenyats per posar-los a prova.

De Miguel i Berganza analitzen la informació dels diaris espanyols de pagament i dels gratuïts de més difusió a partir d'indicadors morfològics (longitud del text, bloc de titulació, especejaments, columnes, etc.) i de contingut (nombre, tipus i identificació de fonts, estil del titular —informatiu, expressiu, apel·latiu, etc.) i conclouen que la suposada frontera entre uns i altres "no és tan àmplia com caldria esperar" (p. 68). En una anàlisi longitudinal exigent de les portades dels diaris *El País* i *ABC* entre el 1980 i el 2010, Casero i López Rabadán avaluem la qualitat informativa atenent a la gestió de les fonts informatives, advocant per un "periodisme multiperspectiva" (p. 87) que disminueixi la dependència respecte de les fonts institucionals.

Marín, Santcovsky i Crespo reflexionen sobre l'oportunitat de reinvençió que ofereix a les agències de notícies el nou entorn digital, bé sigui per temperar l'excés de "soroll informatiu" (p. 102); bé per assegurar el subministrament d'informació de qualitat a les múltiples modestes iniciatives periodístiques presents a la xarxa; bé, en fi, per establir una relació directa amb l'audiència. Parreño reconstrueix a partir d'entrevistes en profunditat el discurs dels periodistes sobre les seves pròpies pràctiques, que revela una autoconsciència àmplia sobre el "declivi del camp" i el "descens de la qualitat" (p. 115), atribuïda per aquells a circumstàncies conjunturals (crisi econòmica, precarietat laboral), però també a condicions estructurals: l'adaptació a l'entorn digital i la "pèrdua de valors i de prestigi" de la professió (p. 114).

La trobada del periodisme i la xarxa, i el cas particular del periodisme televisiu són degudament abordats en els treballs restants. Pérez Curiel, Méndez Majuelos i Rojas celebren que la xarxa faciliti la visibilitat d'"aportacions informatives de caràcter amateur" (p. 123), però exigeixen que s'atinguin als mateixos criteris de qualitat que han de regir l'exercici professional del periodisme d'acord amb la responsabilitat social que també els correspon. Així mateix, la relació entre periodistes i ciutadans centra el treball de Ruiz, Masip, Domingo, Díaz Noci i Micó sobre les normes i les pràctiques instituïdes pels cibermitjans per regular el diàleg de l'audiència als "salons digitals" (p. 134), un criteri original de qualitat periodística del qual depèn la "qualitat de la conversa" ciutadana (p. 135) que aquells han de propiciar.

Quant al periodisme en televisió, Israel i Pomares adverteixen sobre les múltiples derives recents que comprometen la qualitat de la informació televisiva, que pateix, com probablement cap altre mitjà, d'*espectacularització* (p. 150), d'estereotip (p. 154), d'allò que és anecdòtic (p. 157) i de manca de diversitat o de pluralitat (p. 151). Justament, el tractament del concepte *pluralisme* com a indicador de qualitat informativa és l'objecte de l'aportació d'Humanes i Montero, un treball metodològicament molt acurat en què les autores identifiquen i defineixen les diverses dimensions implicades (els pluralismes extern i l'intern i, dins d'aquest, el pluralisme polític, social i cultural), i proposen una bateria àmplia d'indicadors per atendre-les en la investigació empírica sobre els teleinformatius.

Una referència particular mereix l'aportació de García Gordillo, Bezunarte i Rodríguez Cruz, en la qual les autores presenten una eina (l'anomenat *Valor Agregado Periodístico*, VAP) desenvolupada per dues universitats llatinoamericanes que voldria funcionar com un instrument integral, per dir-ho així, per mesurar la qualitat de la informació a partir de múltiples indicadors. El VAP, en efecte, fa servir un quadre molt complet de variables de contingut (criteris de selecció informativa, nombre i tipus de fonts, estil periodístic, correcció lingüística, contextualització dels esdeveniments i moltes d'altres), però potser li cal madurar en certs aspectes rellevants. Per exemple, alguns dels indicadors proposats exigirien de l'analista un judici subjectiu que sembla excessiu (sobre quina base es pot determinar si un enquadrament —*frame*— és més o menys "adequat al tema" (p. 45) i decidir a partir d'aquí sobre la qualitat d'un text informa-

tiu?). D'una manera semblant, l'indicador relatiu al grau en què una notícia és "iniciativa del mitjà" (p. 42) podria conduir, si no es pondera adequadament, a conclusions tan comprometedores com la de considerar que la cobertura conspirativa de l'11-M per part d'alguns diaris espanyols, realitzada a *iniciativa* d'aquests mitjans, pugui ser un exemple de periodisme de qualitat. El VAP té, en efecte, un potencial indubtable, com ho mostra també l'ús que en fa Rodríguez Cruz en l'anàlisi sobre la cobertura informativa del medi ambient que tanca el volum. Però la conversió d'aquesta eina en un instrument eficaç per mesurar la qualitat informativa exigiria un refinament que sembla encara pendent, sobretot si es pretén que funcioni com un *índex de qualitat* fiable (per a la qual cosa caldria determinar la validesa estructural, la consistència interna, etc. de les categories que inclou).

En definitiva, aquesta síntesi atapeïda pot donar idea de la diversitat d'objectes i de plantejaments que conté una obra que aplega reflexions teòriques, estudis empírics i propostes metodològiques, que li donen, en general, un cert aire de miscel·lània sobre la problemàtica de la qualitat periodística. I com a tal, constitueix un primer apropament a una qüestió complexa que mereixeria, potser, un tractament més sistemàtic, seguint el model d'un número especial recent de la revista *Journalism* (volum 13, febrer de 2012) en el qual es pretén *normalitzar* o *estabilitzar* l'ús d'una sèrie de conceptes (periodisme interpretatiu, enquadrament estratègic, negativitat o personalització, entre d'altres) recorrents en els estudis sobre la informació política. Els autors participants treballen sobre cadascun d'aquests conceptes, en discuteixen les diferents aproximacions teòriques (definicions, dimensions implicades, etc.), proposen indicadors per operacionalitzar-los empíricament i avaluen els resultats de la investigació disponible en relació amb aquest aspecte. El resultat d'aquest esforç permet *estabilitzar* (o *normalitzar*) els conceptes esmentats i posar a disposició dels investigadors un llenguatge teòric i metodològic comú, fonamental per a l'avenç de la investigació científica en qualsevol àmbit.

No sembla difícil traslladar aquest model de treball als conceptes implicats en l'anàlisi de la qualitat periodística, ja siguin d'índole morfològica (disseny, tipografia), de contingut (selecció informativa, gestió de fonts, estil, temes, espectacularització, pluralisme intern), pràctics (normes per a la participació en els cibermitjans) o contextuals (pluralisme extern). El primer pas en aquesta direcció ja s'ha fet. Ara es tracta de continuar construint sobre els fonaments plantats per Gómez Mompert i els investigadors a qui ha convocat per a aquesta obra col·lectiva.

Referències

GÓMEZ MOMPART, J. LL. "Los predicadores mass-mediáticos, artífices del nuevo discurso radiofónico en España", *Estudios Semióticos*, 13-14, 1987, pp. 209-223.

HALLIN, D.C.; MANCINI, P. *Sistemas mediáticos comparados. Tres modelos de relación entre los medios de comunicación y la política*. Barcelona: Ed. Hacer, 2008 (publicació original: 2004).